

4. ЕКОНОМІКА, ПЛАНУВАННЯ І УПРАВЛІННЯ ГАЛУЗІ

УДК 330.332

Проф. Г.Я. Аніловська, д-р екон. наук;

доц. Н.С. Марушко, канд. екон. наук – Львівський ДУ внутрішніх справ

ДО ПИТАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА ПРИ ЗАЛУЧЕННІ КАПІТАЛУ

Основну увагу приділено проблемі фінансової безпеки підприємства в контексті залучення капіталу, визначено сутність поняття "фінансової безпеки підприємства при залученні капіталу", виявлено основні загрози фінансової безпеки підприємства при цьому та розкрито алгоритм аналізу фінансового стану підприємства при залученні капіталу.

*Prof. G.Ya. Anilovska; assoc. prof. Marushko –
Lviv state university of internal affair*

To question of financial safety of enterprise at bringing in of capital

In the article basic attention is spared to the problem to financial safety of enterprise in the context of bringing in of capital, certainly essence of concept of "financial safety of enterprise at bringing in of capital", it is found out the basic threats of financial safety of enterprise here and the algorithm of analysis of enterprise financial to the state is exposed at bringing in of capital.

Постановка проблеми. На сьогодні процес ринкових трансформацій в Україні супроводжується глибокою соціально-економічною кризою, яка спровокувала уповільнення суспільного розвитку не тільки на макроекономічному рівні, а й на рівні мікроекономічному – підприємства, установи і організації.

В умовах нестабільності, дефіциту державного бюджету, інфляції, падіння рівня виробництва, збільшення безробіття, погіршення економічного стану та сповільнення темпів економічного зросту, нестабільності банківської системи та різкого припинення кредитування фізичних та юридичних осіб, заборони НБУ дострокової видачі коштів за депозитами постає питання про доцільність забезпечення фінансової безпеки як держави загалом, так і окремого суб'єкта господарювання.

Не вдаючись до розгляду проблеми економічної безпеки держави, зосередимось на питанні фінансової безпеки підприємства як структурного її елементу в контексті залучення ним капіталу. Загальновідомо, що рівень фінансової безпеки підприємства важливий також у разі отримання кредитів від комерційних банків, випуску та обігу цінних паперів, своєчасного погашення кредиторської заборгованості та інших джерел залучення капіталу. При цьому важливим елементом управління фінансовою безпекою підприємства при залученні капіталу стає об'єктивне і своєчасне визначення та оцінки її рівня, що забезпечить підвищення реальних позитивних результатів функціонування суб'єктів господарювання, підвищення рівня їх конкурентоспроможності та задоволення фінансових потреб.

Актуальність дослідження. Ринкові умови спонукають до вирішення низки проблем, які безпосередньо впливають на ефективність процесу господарювання на підприємстві. Здійснення ефективної діяльності підприємств, забезпечення їхнього стійкого економічного зростання можливе лише завдяки розширенню джерел фінансування. Джерелами фінансування є капітал підприємства, який формується з власних і залучених джерел.

Аналіз джерел утворення майна підприємств молочної промисловості Львівської області свідчить про вагому частку в структурі капіталу саме залученого, а його тенденція має позитивний характер. Без залучення капіталу практично неможливо на високому та ефективному рівні досягти стійкого фінансового стану та позитивних фінансових результатів. Тому, залучений капітал підприємств є не тільки об'єктом дослідження обліку й аналізу, а й безпеки підприємства, оскільки в такому контексті закономірним є розширення екстенсивного шляху економічного розвитку і забезпечення фінансової безпеки підприємства, як основи стійкості і стабільності суб'єкта господарювання.

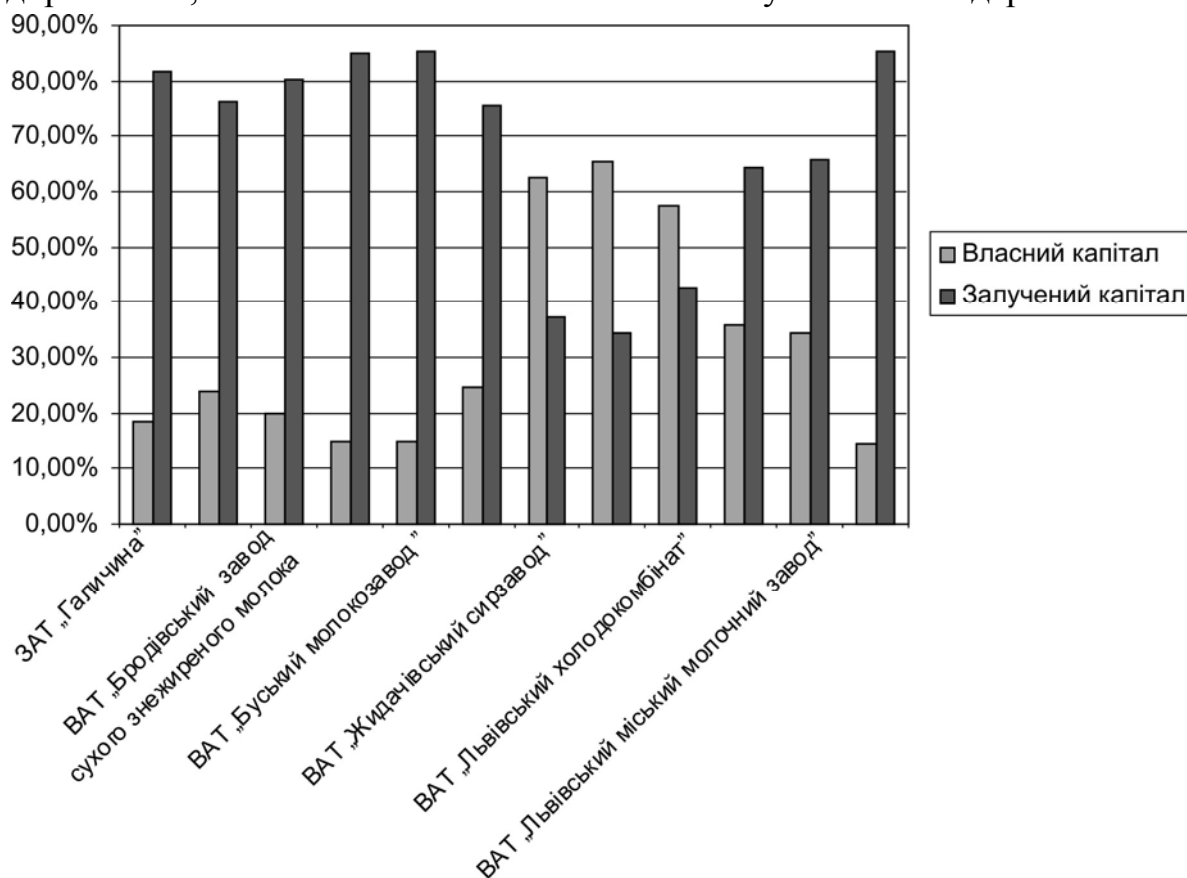

Рис. 1. Структура капіталу підприємств молочної промисловості Львівської обл. на початок і кінець 2008 р.

Тому, проблема формування стану фінансової безпеки підприємства перебуває у площині наукового дослідження сучасних проблем процесу залучення капіталу підприємством розвитку та перебуває у просторі підвищеної уваги вітчизняних і зарубіжних науковців.

Аналіз останніх досліджень. Проблемам забезпечення фінансової безпеки підприємства при залученні капіталу в нинішніх умовах приділено мало уваги, фундаментальних вітчизняних розроблень з питань фінансової безпеки підприємства практично немає. Виняток становлять праці О. Архи-

пова, І. Бланка, О. Барановського, В. Геєця, Г. Демянєнкової, В. Захарченко, Є. Іванова, В. Картавцева, Є. Мниха, О. Новікова, Н. Сергієнко та ін.

Проте, у цих роботах розглянуто лише загальнонаукові положення щодо фінансової безпеки підприємства, не виділяючи особливості забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання при залученні капіталу.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Проблему забезпечення фінансовою безпекою підприємства в Україні досліджують недостатньо та не комплексно, тому що основну увагу приділяють фінансовій безпеці на рівні держави та антикризовому управлінню на рівні підприємства. Останнє стає потрібним, коли підприємство вже опинилося у стані фінансової небезпеки. Головне ж полягає в тому, щоб не допустити цього.

Розглядаючи проблему забезпечення фінансової безпеки підприємства при залученні капіталу, треба зазначити, що підприємство повинно розпоряджатися залученими коштами так, щоб у майбутньому не тільки забезпечити зворотність і збереження грошей, а й одержати додатковий прибуток і забезпечити ліквідність активів загалом.

Формулювання завдань дослідження. Основною метою роботи є визначення поняття "фінансова безпека підприємства при залученні капіталу", розкриття основних складників фінансової безпеки підприємства при залученні капіталу як підсистеми єдиної системи економічної безпеки підприємства.

Відповідно до цільової спрямованості дослідження поставлено такі завдання:

- визначити сутність поняття "фінансової безпеки підприємства при залученні капіталу";
- класифікувати загрози фінансової безпеки підприємства при залученні капіталу;
- здійснити аналіз форм і методів забезпечення фінансової безпеки при залученні капіталу суб'єктом господарювання;
- вибрати та обґрунтувати основні напрями аналізу фінансового стану підприємства при залученні капіталу.

Виклад основного матеріалу. У процесі аналізу наукової літератури [1-8] визначено особливі характеристики фінансової безпеки підприємства. Отже, на думку авторів, фінансова безпека підприємства – це складова економічної безпеки підприємства, що:

- 1) дає змогу забезпечити фінансову стійкість, платоспроможність, ліквідність та достатню фінансову незалежність підприємства у довготерміновому періоді;
- 2) забезпечує оптимальне залучення та ефективне використання фінансових ресурсів підприємства;
- 3) дає змогу ідентифікувати небезпеки та загрози стану підприємства та розробляти заходи для їх вчасного усунення;
- 4) дає змогу самостійно розробляти та запроваджувати фінансову стратегію;
- 5) має бути оцінена кількісними та якісними показниками, які мають граничні значення.

Загальновідомим є те, що як і підприємство, так і його фінансова безпека є динамічною системою, тобто не є статичним явищем, що викликає

потребу постійного контролю та ефективного управління. На сьогодні одним із методичних завдань зазначеної проблеми є визначення рівня фінансової безпеки підприємства при залученні капіталу, як невід'ємного елементу системи управління підприємством.

Отже, фінансову безпеку підприємства при залученні капіталу можна розглядати як складну динамічну систему, що забезпечує стійке фінансування і розвиток підприємства за допомогою ефективного використання залученого капіталу в умовах зовнішніх і внутрішніх загроз.

На сьогоднішньому етапі функціонування підприємств здійснюється в умовах нестабільного зовнішнього середовища, для якого характерні зниження обсягів кредитування підприємств, нестабільність податкового законодавства та фінансово-грошової політики і т. ін, що значно знижує рівень стійкості підприємства і збільшує кризові тенденції. З огляду на це, доцільно виділити сутність і механізм формування загроз фінансової безпеки підприємства при залученні капіталу.

Загальновідомим є те, що загрозою вважають сукупність умов, процесів, чинників, які перешкоджають реалізації економічних інтересів суб'єктів господарської діяльності чи створюють небезпеку для них [11]. Сутність загрози фінансової безпеки підприємства може бути визначена як збиток, який визначає ступінь зниження фінансового потенціалу за визначений проміжок часу.

Процес залучення капіталу, його доцільність та потреба для суб'єктів господарювання визначає досить широкий спектр загроз, які впливають на його функціонування. Тому розуміння сутнісних характеристик загроз й убезпечення виникнення таких загроз потребують відповідного групування. Комплексний аналіз підходів до класифікації загроз економічної безпеки підприємства подано в [11]. Не зупиняючись на класифікаційних ознаках, як рівень економічного управління, походження загрози, сфера життєдіяльності виробника, системність прояву, тривалості впливу й інші, виділимо тільки класифікацію загроз фінансової безпеки підприємства при залученні капіталу. У контексті класифікаційних ознак загроз фінансовій безпеці підприємства доцільно, на нашу думку, виділити такі класифікаційні ознаки: походження загрози, до яких відносять зовнішні й внутрішні, й за сферою управління.

Зовнішні й внутрішні загрози фінансовій безпеці підприємства за своїм змістом відображають джерело формування загрози – з боку зовнішнього для підприємства середовища, й за рахунок власних прорахунків. Якщо внутрішні загрози прямо залежать від фінансової стратегії і тактики підприємства та кваліфікації робітників, і отже, можуть бути виявлені і виправлені, то зовнішні загрози, що відображають фінансово-економічну ситуацію в країні, в деякій своїй частині не можуть бути вчасно виявлені, і, як наслідок, локалізовані. Задля забезпечення фінансової безпеки підприємства при залученні капіталу доцільно створювати систему моніторингу загрозам, і запобігати впливу таких ризиків методом страхування, резервування засобів, диверсифікація та лімітування.

Аналіз трансформації до ринкових умов в Україні, а також практика роботи національних підприємств дає змогу сформулювати найбільш значущі зовнішні та внутрішньосистемні загрози.

Табл. 1. Сукупність зовнішніх і внутрішніх загроз фінансовій безпеці підприємства при залученні капіталу

Зовнішні загрози	Внутрішні загрози
<ul style="list-style-type: none"> • Спад кон'юнктури в економіці загалом • Зменшення купівельної спроможності покупців • Істотний рівень інфляції • Посилення конкуренції • Нестабільність законодавства • Нестабільність фінансового і валютного ринків • Кризи окремих галузей • Політична й економічна нестабільність у країні 	<ul style="list-style-type: none"> • Відсутність чіткої стратегії і тактики забезпечення підприємством залученим капіталом • Низький рівень управління й кваліфікації персоналу • Дефіцит у фінансуванні • Порушення умов залучення капіталу

Доцільність виділення класифікації за сферою управління зводиться до ретельнішого вивчення процесів залучення капіталу, й можливості розроблення спеціальних управлінських рекомендацій щодо локалізації загроз і підвищення фінансової безпеки підприємства.

Ефективна діяльність підприємства визначена потребою формування достатніх обсягів фінансування, які забезпечують потрібні темпи економічного розвитку. За результатами аналізу потреби підприємств у залученні капіталу було встановлено, що здебільшого є недостатність обігових коштів. Покриття потреби забезпечується короткотерміновим та середньотерміновим видами залученого капіталу.

Реалізація цієї мети можлива шляхом забезпечення належної фінансової гнучкості підприємства, тобто спроможності підприємства швидко формувати потрібний обсяг залученого капіталу за умови виникнення потреби в ньому. Поповнення фінансових потреб підприємств можуть бути зумовлені об'єктивними причинами: сезонністю виробництва та споживання продукції, термінами виробництва продукції галузі, що залежить від технологічних особливостей, нарощуванням обсягу виробництва та розширенням ринку. З огляду на потребу у залученні капітал, виділяють такі види загроз:

- якість управління обіговими активами та їхніми складниками (товарно-матеріальними запасами, готовою продукцією на складі, дебіторською заборгованістю тощо);
- рівень прибутковості підприємства;
- тривалість технологічного циклу виробництва продукції;
- сезонність виробництва та реалізації продукції;
- якість управління формуванням капіталу;
- одержання відтермінування за платежами від постачальників сировини та матеріалів;
- заморожування певної частини обігових коштів (резервних та поточних запасів сировини, готової продукції тощо);
- надання відтермінування платежів клієнтам (споживачам).

Таким чином, цільовою спрямованістю системи управління фінансовою безпекою підприємства при залученні капіталу є формування адаптивних реакцій на дію загроз, і, як наслідок, – забезпечення стабільного та ефек-

тивного функціонування підприємства. Водночас, управління фінансовою безпекою підприємства при залученні капіталу припускає постійний моніторинг рівня фінансової безпеки як у цілому по підприємству, так і при залученні капіталу. Оцінка останніх зводиться до вирішення таких завдань:

- вибір системи показників при залученні капіталу та виявлення їх впливу на фінансову безпеку підприємства;
- формування граничних значень показників у контексті аналізу залученого капіталу на підприємстві;
- формування комплексної оцінки фінансової безпеки підприємства при залученні капіталу.

Як свідчить аналіз останніх публікацій, оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства пропонуємо виконувати із застосуванням графічного підходу, методу бальних оцінок, критеріальних показників, кластерного аналізу тощо. Розглянемо декотрі з них.

Запропонована у роботі [6] методика оцінювання стану фінансової безпеки суб'єкта господарювання дає змогу обмежити кількість аналізованих показників із числа найбільш інформативних. При цьому враховують відповідність стратегії підприємства, етапи життєвого циклу, галузеві особливості. Як до переваг, так і до недоліків цієї методики треба віднести потребу обчислення галузевих граничних значень, оскільки, з одного боку, це дає змогу визначити точніші значення, а з іншого – потребує додаткової роботи та часу.

Іншу методику оцінювання фінансової безпеки підприємства [7], навпаки, не загромождено розрахунковими показниками. Вона не трудомістка, але є вузько спрямованою, бо характеризує лише фінансову стійкість підприємства, яка є одним із складників фінансової безпеки, а тому не може надати повну картину про її стан.

У роботі [8] розглянуто методику, яка базується на зіставленні граничних та фактичних значень відповідних індикаторів. На думку авторів, вона є найефективнішою, оскільки містить перелік коефіцієнтів, їх постійні граничні значення, розрахунок є нескладним та не потребує значного часу.

Отже, аналіз методичного забезпечення оцінювання фінансової безпеки підприємства дає змогу зробити такі висновки:

- сутність аналізованих методик полягає у виявленні рівня фінансової безпеки суб'єкта господарювання на базі розрахунку певних коефіцієнтів та співставлення їхніх значень із граничними (нормативними);
- використання для порівняння нормативних значень показників скоріше варто віднести до негативу оцінювання, оскільки, по-перше, вони для різних сфер економіки є неоднаковими, на галузевому рівні потребують постійного перерахунку, а по-друге, галузева специфіка діяльності підприємства вимагає для кожного з них диференційованого підходу до визначення нормативів ліквідності, рентабельності тощо;
- не враховують впливу чинників зовнішнього середовища, що з огляду на ієрархічність системи фінансової безпеки, є вкрай важливим.

Крім цього, приділяється увага проблемам побудови ризик-менеджменту підприємств, хоча апробація цієї системи і її діагностика саме з позиції економічної безпеки не проводилась. Наголосимо і на тому, що до цих

під методично не визначеною є структура забезпечення фінансовою безпекою на рівні підприємства, критеріїв і методів оцінки рівня фінансової безпеки та її окремих складових при залученні капіталу.

Саме тому, подальше дослідження пов'язано з удосконаленням методичного забезпечення оцінювання фінансової безпеки підприємства з урахуванням процесу залучення капіталу та ефективності його використання, що, своєю чергою тісно пов'язане з аналізом фінансового стану підприємства та пошуком можливостей його поліпшення.

Оскільки одним із завдань комплексного економічного аналізу залученого капіталу є аналіз потреби та доцільності, то для її досягнення в процесі аналізу вивчено джерела утворення капіталу та напрями їх використання, структуру залученого капіталу, надійність, терміновість використання, рівень залежності підприємства від зовнішнього фінансування та інші аспекти.

Загальновідомо, що рівень фінансової безпеки підприємства важливий також при отриманні кредитів від комерційних банків, випуску та обігу цінних паперів, своєчасному погашенню кредиторської заборгованості та інших джерелах залучення капіталу. При цьому важливим елементом управління фінансовою безпекою підприємства при залученні капіталу стає об'єктивне і своєчасне визначення та оцінки її рівня, що забезпечить підвищення реальних позитивних результатів функціонування господарюючих суб'єктів, підвищення рівня їх конкурентоспроможності та задоволення фінансових потреб – тому таке завдання є надзвичайно актуальним і доречним.

Для визначення і оцінки стану фінансової безпеки підприємства при залученні капіталу доцільно створити систему моніторингу фінансової безпеки. Визначаючи динаміку основних показників, можна завчасно визначити фінансовий стан підприємства, виявити можливі небезпеки фінансової безпеки при залученні капіталу, і, як наслідок, напрями стабілізації поточного стану підприємства [9].

Поряд з тим, формування стану фінансової безпеки підприємства при залученні капіталу дає змогу запровадити принцип комплексності щодо вкладу кожного з джерел, а інтеграція показників у цьому процесі є одним з визначальних чинників. З огляду на це, потрібною умовою є системний аналіз залученого капіталу, що дасть змогу виявити та визначити загрози фінансовій безпеці підприємства, і відповідно побудувати систему заходів щодо даних загроз в цьому напрямі [10].

Методика системних аналітичних досліджень залученого капіталу підприємства формування стану фінансової безпеки полягає у комплексному застосуванні таких напрямів аналізу (рис. 2).

Глибоке розуміння процесу залучення капіталу та ефективності його використання тісно пов'язане з визначенням фінансового стану підприємства та пошуком можливостей його поліпшення.

Отримані результати дають змогу оцінити, які джерела фінансування діяльності використовує підприємство, наскільки фінансово ризиковою є така структура джерел у разі залучення капіталу для власників та кредиторів і як це впливає на ефективність господарської діяльності.

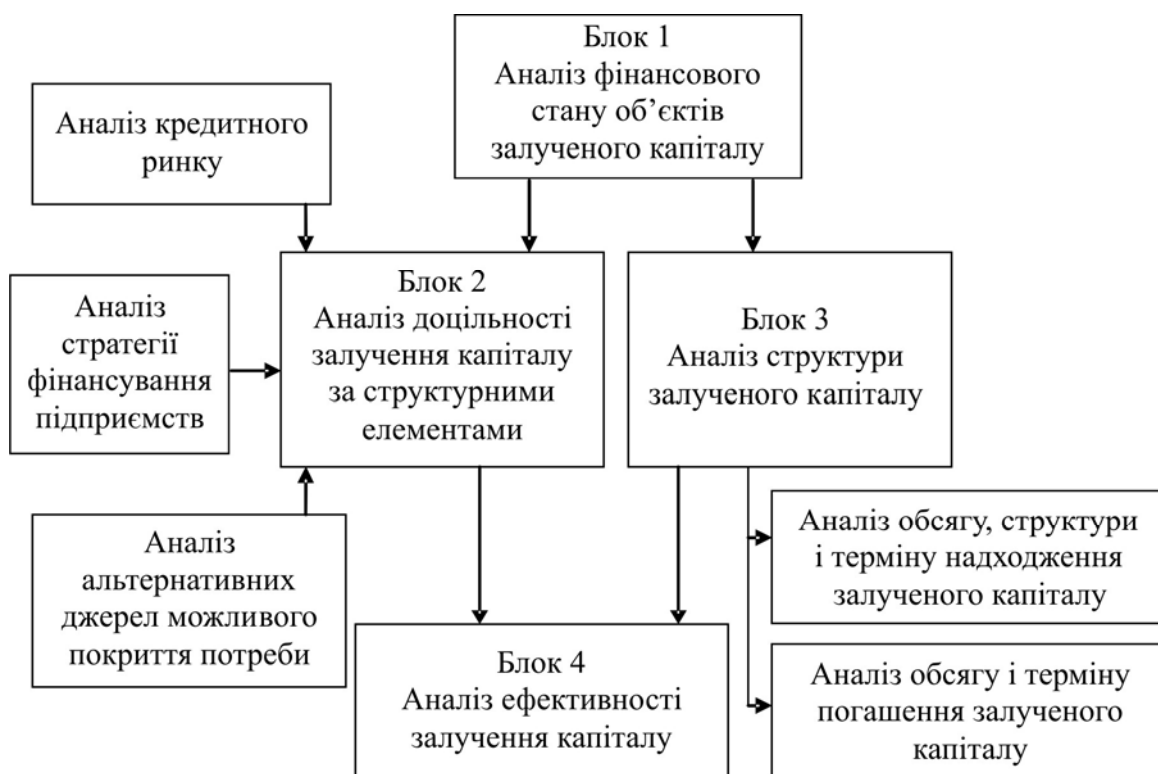

Рис. 2. Загальна модель комплексного економічного аналізу залученого капіталу підприємств

Доцільність аналізу залученого капіталу у комплексі з зовнішніми можливостями і загрозами підприємства дасть змогу вибрати стратегічні альтернативи при залученні капіталу й забезпечить ефективний розвиток підприємства. При цьому потрібно враховувати й те, що вибір стратегічних альтернатив супроводжується рівнем безпеки діяльності підприємницьких рішень, що відображаються в механізмі забезпечення економічної безпеки підприємства.

Висновки і перспективи використання результатів дослідження.

Отже, внаслідок комплексного аналізу залученого капіталу визначають стратегію забезпечення фінансової безпеки підприємства при залученні капіталу підприємством. У стратегії визначають мету, цілі і засоби підприємства, які стосуються фінансової безпеки при залученні капіталу, результати аналізу доцільності і структури залученого капіталу, якісні і кількісні параметри використання залученого капіталу, що відповідають вимогам забезпечення належного рівня фінансової безпеки, відповідальні за реалізацію зазначених заходів (права, обов'язки і відповідальність), обсяг і джерела залученого капіталу, ефективність використання залученого капіталу.

Потреба визначення граничних критеріїв показників аналізу залученого капіталу підприємств та їх прогнозування визначає перспективу подальшого дослідження, оскільки є досить актуальним серед інших проблем економічної безпеки і гарантує незалежність, стійкість, здатність до прогресу в умовах дії дестабілізаційних чинників та створення умов для успішного функціонування підприємництва, нагромадження капіталу.

Література

1. Барановський О.І. Фінансова безпека : монографія. Ін-т економічного прогнозування. – К. : Фенікс, 1999. – 338 с.

2. **Бланк И.А.** Управление финансовой безопасностью предприятия. – К. : Эльга, Ника-Центр, 2004. – 784 с.
3. **Горячева К.С.** Механізм управління фінансовою безпекою підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. екон. наук: спец. 08.06.01. – К. : Вид-во "НАУ", 2006. – 17 с.
4. **Загорельская Т.Ю.** Финансовая безопасность предприятия как объект управления // Научные труды ДонНТУ. – Донецьк : ДонНТУ, 2006. – Вып. 103-4. – С. 215-218.
5. **Коженювскі Л.** Управління безпекою // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 1 (31). – С. 147.
6. **Александров І.А., Орлова О.А, Половян А.В.** Оценка финансовой безопасности промышленного предприятия // Научные труды ДонНТУ. – Донецьк : ДонНТУ, 2001. – С. 12-19.
7. **Льяшенко С.М.** Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к ее оценке // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 3 (21). – С. 12-19.
8. **Папехин Р.С.** Индикаторы финансовой безопасности предприятий. – Волгоград : Волгоградское научное изд-во, 2007. – 16 с.
9. **Горячева К.С.** Формування механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства // Менеджер. – 2004. – № 2 (28). – С. 96-103.
10. **Мних Є.В., Бутко А.Д., Большакова О.Ю., Кравченко Г.О., Никонович М.О.** Аналіз і контроль в системі управління капіталом підприємства / за ред. проф. Є.В. Мниха. – К. : Вид. центр КНЕУ, 2005. – 232 с.
11. **Моделирование економічної безпеки: держава, регіон, підприємство / Геєць В.М., Кизим М.О., Клебанова Т.С., Черняк О.І. та ін. / за ред. Геєця В.М. : монографія. – Харків : ВД "ІНЖЕК", 2006. – 240 с.**

УДК 336.22

*Доц. В.І. Блонська, канд. екон. наук –
Львівська КА*

МАЙНОВЕ ОПОДАТКУВАННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПОДАТКОВИХ СИСТЕМ В ЕКОНОМІКАХ ДОБРОБУТУ

Проаналізовано основні групи податків на майно, розглянуто важливі принципи і особливості проведення майнового оподаткування. Узагальнено міжнародний досвід застосування податків ресурсно-майнової групи як вагомого джерела наповнення місцевих бюджетів.

Ключові слова: податок на особисте майно фізичних осіб, податок на майно юридичних осіб, податок на спадщину і дарування, податок на будинки та споруди, податок на землю, податок на транспортні засоби.

Assoc. prof. V.I. Blonska – L'viv commercial academy

Property taxation as an element of tax systems in the economy of welfare

Main groups of taxes on property are analyzed; the important principles and features of the holding of property taxation are considered. International experience of application taxes of resource-property group as an important source of filling local budgets is generalized.

Keywords: tax on private property of individuals, property tax of legal entities, tax on inheritance and gift, tax on buildings and facilities, land tax, tax on vehicles.

Інститут майнового оподаткування є важливою підсистемою податкових систем економік добробуту. У розвинених країнах в різноманітних формах сплачують податки ресурсно-майнової групи, які у західній літературі називають податками на багатство. Вони дають змогу не тільки акумулювати фінансові ресурси бюджету та інших державних централізованих фондів, а й слугують механізмом економічного впливу на суспільне виробництво, його структуру та динаміку, науково-технічний процес і підтримку соціальної рів-